

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛИСТ

20 червня 2023 року № 1/8820-23

Керівникам департаментів (управлінь) освіти і науки обласних,
Київської міської державних (військових) адміністрацій
Керівникам закладів дошкільної освіти

Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів

Війна негативно впливає на організацію освітнього процесу, це зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності освітньої сфери на період дії воєнного стану. Передусім постала необхідність забезпечення учасників освітнього процесу.

Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації у кожному населеному пункті. Рішення про відновлення діяльності та режим роботи закладів дошкільної освіти (далі — ЗДО) ухвалюють місцеві органи влади та військові адміністрації, які призначають комісії з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації освітнього процесу та створення безпечних умов для всіх його учасників.

Відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 № 1669, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 23.01.2018 за № 100/31552 керівник закладу освіти є відповідальним за створення безпечних умов у ЗДО.

Заборонено проведення освітнього процесу в очному форматі за наявності шкідливих та небезпечних умов.

Звертаємо увагу, що 07.04.2023 р. Кабінетом Міністрів України ухвалено Концепцію безпеки закладів освіти (далі — Концепція).

Основна мета документу — організація рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та педагогічної діяльності. Реалізація Концепції в ЗДО дозволить педагогічним колективам:

- розробити стратегію створення безпечного освітнього середовища в ЗДО;

- впроваджувати чіткі алгоритми дій у разі небезпеки;
- систематизувати навчання для педагогів та дітей щодо дій у різних ситуаціях;
- забезпечити комфортне перебування в укриттях та захисних спорудах учасників освітнього процесу;
- запобігати проявам фізичного та психологічного насильства;
- дотримуватися прав і норм фізичної, інформаційної та психо-соціальної безпеки.

Показниками готовності ЗДО до літньої оздоровчої кампанії та до нового 2023/2024 навчального року в умовах воєнного стану з позиції безпеки учасників освітнього процесу є наступні:

- обов'язкова наявність у закладі укриття, яке відповідає вимогам ДСНС;
- систематизований порядок оповіщення учасників освітнього процесу про небезпеку;
- чіткі інструкції для персоналу щодо реагування на небезпечні ситуації, загрози, план евакуації;
- апробована система навчання та тренування персоналу щодо дій в екстремальних ситуаціях, надання домедичної допомоги всім учасникам освітнього процесу;
- безпечна територія та система профілактичних заходів щодо мінної безпеки; · оздоровча спрямованість освітнього процесу.

Організація та обладнання укриттів у ЗДО

Укриття в ЗДО — спеціально організоване приміщення в будівлі або на території закладу, що слугує захистом для дітей та персоналу в разі фізичної небезпеки, яке пройшло відповідну експертизу та відповідає нормативним вимогам, враховує вікові особливості дітей дошкільного віку, забезпечено необхідним майном, інвентарем, засобами та матеріалами. Укриття в нових соціальних умовах розглядається як компонент освітнього середовища ЗДО. Облаштовує його засновник закладу. Погоджує використання укриття спеціальна комісія.

Загальні вимоги до організації укриття в закладі освіти представлено в рекомендаціях Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі — ДСНС) (лист від 14.06.2022 р. № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти»).

Звертаємо увагу на особливості організації укриття в закладах дошкільної освіти. Організовувати та облаштовувати укриття в ЗДО слід з позиції безпеки та комфорту перш за все дітей дошкільного віку. Більшість укриттів у ЗДО організовується в підвальних приміщеннях, які раніше не використовувались для перебування в них дітей, тому потребують певної підготовки, проведення ремонтних робіт та перепланування відповідно до вимог ДСНС. Слід звернути увагу на колір фарби для стін укриття і надати перевагу світлим відтінкам. Так в підвальному приміщенні буде світліше. Підняти настрій та відволікти дітей допоможуть художнє оформлення та доречне декорування стін. Варто продумати достатнє освітлення з різними варіантами включення.

Основні вимоги до організації внутрішнього обладнання укриття в ЗДО: відповідність загальним вимогам ДСНС, наявність місць для відпочинку дітей, ігрових та розвивальних осередків, інформативність, змістовність, відповідність віковим особливостям, здатність стимулювати когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий розвиток дітей. Дидактичне обладнання: технічні засоби навчання, дидактичні, настільно-друковані ігри, різні види театрів, шашки, шахи, набори для малювання та поробок з паперу, природного матеріалу тощо.

Обов'язкова умова перебування дітей в укриттях — спланований змістовий контент роботи та різноманітні активності, які допоможуть зняти рівень напруги, заспокоїтися, пережити цей час з користю і не призупинити освітній процес.

Цьому сприяє спеціальне обладнання, підбір іграшок та атрибутів. Особлива увага приділяється психологічному супроводу учасників освітнього процесу.

Підготовка дітей та персоналу ЗДО до перебування в захисній споруді або укритті

Підготовка дітей та персоналу ЗДО до перебування в захисній споруді або укритті починається із ознайомлення з місцем розташування, правилами поведінки під час переміщення до укриття та перебування в ньому. Для цього в закладі розробляється план реагування на надзвичайні ситуації або спеціальна інструкція.

Слідувати до найближчого укриття необхідно після оголошення сигналу про тривогу (сповіщається за допомогою сирен, гудків підприємств, вуличних гучномовців, телебачення та радіомовлення, сповіщень на мобільних додатках тощо).

В приміщенні та на території закладу має бути розміщено покажчики напрямку руху для швидкого та безпечного проведення евакуаційних заходів. З-поміж працівників ЗДО керівник закладу визначає відповідальну особу, яка організовує евакуацію дітей та персоналу, запобігає утворенню паніки, супроводжує учасників освітнього процесу під час переміщення в укриття.

Також мають бути встановлені відповідальні особи, які після евакуації перевіряють заклад на наявність присутніх учасників освітнього процесу за межами захисної споруди, і тільки після такої перевірки прямують до укриття.

Особливої уваги заслуговує підготовка дітей до переміщення в укриття. Дітям старшого дошкільного віку в доступній формі варто пояснити, що таке повітряна тривога, навіщо люди йдуть в укриття та чому це важливо. Допомогою в цьому можуть бути казки, мультфільми. При зборах для переміщення у сховище варто використовувати пісню-руханку «Крокуй до укриття».

Для дітей молодшого та середнього віку пропонують цікаву гру. Наприклад: «Шукаємо їжачка», «Таємна кімната», «Таємнича печера», «Країна казок», «В гості до казки» тощо.

Дії дітей та дорослих, з метою швидкого реагування на небезпеку після сигналу «Повітряна тривога», мають бути доведені до автоматизму, це сприятиме уникненню паніки. Для цього необхідні чіткий інструктаж та періодичні тренувальні евакуації.

Для пришвидшення зборів дітей раннього та молодшого віку за кожною групою мають бути закріплені представники персоналу, які допомагають вихователю зібрати вихованців та перемістити до укриття.

Діти переміщуються до укриття двома колонами в супроводі, щонайменше, двох дорослих — вихователя та помічника вихователя. Один дорослий іде на початку колони і показує дітям напрямок руху, другий — в кінці колони і слідкує, щоб ніхто не відставав. Для запобігання паніці при переміщенні в укриття діти мають знати своє місце в загальному строю. Цьому допоможуть такі атрибути, як мотузка з кольоровими вузлами або прив'язаними маленькими іграшками для кожної дитини. Так буде легше зібрати дітей і ніхто не хвилюватиметься, що загубиться.

Шлях до укриття має бути постійно вільним, його не можна заставляти меблями, ігровими атрибутами. В ньому має поміститися колонна дітей. Сходи до підвального приміщення, що

служує укриттям доречно облаштувати перилами з двох боків для дітей та дорослих. Це пришвидшить час евакуації.

В укритті вихователь має якомога швидше перевірити список дітей, виявити чи всі вихованці присутні у сховищі.

Звертаємо увагу, що у разі, якщо дитина відстала і відсутня в укритті, вихователь не шукає її самостійно. В закладі має бути розроблений план дій на випадок, якщо дитина загубилася. В такій ситуації цей план терміново приводиться в дію.

Якщо під час сигналу тривоги діти знаходяться на подвір'ї закладу, вихователь організовує їх та супроводжує до захисної споруди. Помічники з персоналу зустрічають і допомагають їм у приміщенні закладу.

У разі необхідності переміщення вихованців до укриття під час денного сну або прийому їжі варто продумати алгоритм дій персоналу, який, враховуючи ситуацію, особливості розташування й обладнання захисного приміщення, допоможе без зайвих зволікань забезпечити безпеку дітям.

Укриття доречно обладнати меблями, які допоможуть малюкам завершити режимні процеси. В критичній ситуації головне — це життя і здоров'я людей.

Для відчуття безпеки дітям можна запропонувати взяти свій особистий «тривожний» рюкзак, який заздалегідь готують батьки. До нього може входити улюблена іграшка з дому, фотографія сім'ї, інші речі, які заспокоюють малюка. На випадок відсутності електрики для дітей слід підготувати ліхтарики. Обов'язково в кожній дитини має бути інформаційно-контактна картка, яку готують батьки. В ній зазначено ПІБ дитини, контактні дані батьків та близьких родичів (імена, телефони, адреси), інформація про можливі особливості, які зможуть допомогти зберегти здоров'я малюка у разі непередбачуваної ситуації. Вихователь готує загальний список дітей з особистою контактною інформацією про кожного вихованця.

Медичний працівник закладу переміщується до укриття разом з персоналом або групою дітей, до якої його закріпили. Весь час перебування дітей в укритті він має знаходитись у відведеному місці для швидкого надання медичної допомоги.

Аптечка — один із основних компонентів обладнання укриття, компонується відповідно вимог МОЗ та ДСНС. Персоналу варто пройти навчання з надання домедичної допомоги або тренінг «Перша допомога дітям. Тренінг для дитячих закладів».

Звертаємо увагу, що відповідно до вимог безпеки освітнього середовища, укриття закладу дошкільної освіти розраховано лише на учасників освітнього процесу. В разі безпеки мешканці прилеглих будівель мають користуватися іншими укриттями. Батьки не можуть забрати дитину з укриття під час повітряної тривоги, а педагог, відповідно, не може відпустити дитину з укриття навіть на прохання батьків, адже він не має залишати інших дітей без нагляду та уваги. Адже так батьки наражають на небезпеку себе, а також свою дитину й педагога, які в час небезпеки мають вийти з укриття. До завершення повітряної тривоги дитина та педагог мають залишатися в укритті.

У разі, якщо сигнал про небезпеку поступив під час прийому дітей до закладу, педагог збирає для переміщення в укриття тих дітей, які на зараз знаходяться в приміщенні ЗДО. Батьки, які хочуть привести дитину до закладу вже під час повітряної тривоги, коли група вже знаходиться в укритті, не можуть вимагати від персоналу прийняти малюка. Вони мають самостійно подбати про укриття, переміститися в найближче до закладу. Цьому сприятиме інформація про розташування найближчого укриття або захисної споруди, розміщена біля входу на територію ЗДО та на будівлі.

Прийом дітей поновлюється після закінчення тривоги, коли всі діти перейдуть з укриття до приміщення групової кімнати.

У ситуації, коли учасники освітнього процесу не встигли добратися до укриття під час обстрілу ДСНС рекомендує негайно перейти в приміщення без вікон або скористатися правилом двох стін (перша стіна бере на себе силу вибуху, друга — руйнування). При виникненні пожежі чи пошкодження будівлі — зателефонувати 101, вказавши точну адресу та, за можливості, покинути небезпечне місце. Доцільно заздалегідь визначити такі безпечні локації в закладі та забезпечити розміщення покажчиків напрямку руху до них.

Ресурсна підтримка: Прачова В. Казка «Котики». Частина 1 «На межі»; частина 2 «Повітряна тривога»; Безпека: евакуація, укриття ; Повітряна тривога та інші види сирен. Казка та цікаві завдання; Сирена — моя помічниця. Що таке сигнал повітряної тривоги та як поводитися — анімований ролик дітям.

Перебування дітей та персоналу ЗДО в захисній споруді або укритті

В укритті відповідальним проводиться розподіл учасників освітнього процесу з урахуванням місткості приміщення та умов його розташування. Після розміщення та перевірки списків педагог має заспокоїти дітей. Цьому допоможуть різноманітні віршики, лічилки, ігри, напрацьовані ритуали. Наприклад: всі стають або сідають та тримаються за руки, глибоко вдихають, або роблять «потягушки» щоб зняти спазм м'язів, прості дихальні вправи, ігри малої та середньої рухової активності. Доцільно використовувати дихальні вправи або ігри по типу «Обійманці» . Підійдуть прості ігри та підбірка ігор без іграшок.

У залежності від ситуації, умов та часу перебування в укритті дітям пропонують різноманітні активності — ігрову, пізнавальну, образотворчу, театралізовану та ін. Якщо діти стривожені через гучні звуки сирени доречним буде, у першу чергу, переключити увагу дітей на інші звуки та залучити слуховий канал сприйняття інформації. Підійдуть такі прийоми, як хоровий спів або промовляння добре знайомого віршика, потішки, говоріння пошепки, імітація звуків тварин або природи (дощ, вітер), прослуховування дитячих музичних творів тощо.

Для зниження напруження варто використовувати художню літературу, читання якої може супроводжуватися спільною творчою або пошуковою діяльністю дітей, театралізацією, ілюструванням, руханками тощо.

Рекомендаційні матеріали щодо читання з дітьми дошкільного віку:

- Живі письменники дошкільля. Книжка заспокоює: що почитати дитині, поки триває війна
- Живі письменники. Батькам
- Як допомагати дітям у замкненому просторі
- Аудіоказки Telegram-канал Павлуша і Ява
- Прачова В. Котики (казка). У 5 частинах
- Дерманський С. «Вірші для малят»

Вихід із захисної споруди або укриття здійснюється тільки якщо надійшла інформація про відсутність небезпеки (після уточнення ситуації в районі розташування закладу), а також у

випадках вимушеної евакуації. Нагадуємо, що вимушена евакуація зі споруди або укриття проводиться, якщо:

- відбулося пошкодження споруди, що виключає подальше перебування в ній осіб, які укриваються;
- відбулося затоплення споруди;
- сталася пожежа у споруді та утворилися в ній небезпечні концентрації шкідливих газів;
- було досягнуто граничних параметрів внутрішнього повітряного середовища, наприклад, в укритті суттєво знизився рівень кисню або у повітря є якісь небезпечні речовини.

Нагадуємо, що деталізований опис дій педагогів ЗДО в ситуаціях небезпеки представлено в посібнику «План реагування на надзвичайні ситуації вихователя закладу дошкільної освіти», який входить до рекомендацій МОН для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні.

У разі раптової загрози життю і здоров'ю учасників освітнього процесу, яка не супроводжувалась оповіщенням і через це учасники освітнього процесу не змогли дістатися до сховища, тимчасовим укриттям можуть слугувати безпечні локації. Це окремі приміщення в будівлі та на території закладу. Вони можуть захистити від наслідків різного виду фізичних небезпек (уламків скла, цегли тощо).

Сьогодні надважливо створити всі можливі умови для забезпечення захисту життя та здоров'я дітей, прийняти виклики часу, пов'язані із безпековою ситуацією та війною. Чітке розуміння учасниками освітнього процесу алгоритму дій під час загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, допоможе ефективніше впоратися з кризою та зменшити її негативні наслідки.

Заступник Міністра
А. Сташків